

Kenniscentrum
Psychologie en Economisch Gedrag

Belastingkorting: een nieuwe stimulans voor de naleving van belastingregels?

**De invloed van belastingkorting op
belastingcompliance, vertrouwen en
belastingmoraal**

Kenniscentrum Psychologie en Economisch Gedrag
Leiden, december 2024

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Belastingdienst.

Het Kenniscentrum Psychologie en Economisch Gedrag is onderdeel van de sectie Sociale, Economische en Organisationspsychologie van de Universiteit Leiden.

www.kcpeg.nl

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Belastingdienst door onderzoekers van het Kenniscentrum Psychologie en Economisch Gedrag (www.kcpeg.nl).

Het Kenniscentrum is onderdeel van de sectie Sociale, Economische en Organisationspsychologie van de Universiteit Leiden. Het Kenniscentrum is onafhankelijk, wetenschappelijk en maatschappelijk betrokken.

Auteurs:

Dr. Frank T. Doolaard – Onderzoeker en Adviseur, Projectleider

Dr. Emma ter Mors – Adjunct-Directeur, Universitair Hoofddocent Psychologie

Dr. Erik W. de Kwaadsteniet – Wetenschappelijk expert, Universitair Docent Psychologie

Dr. Welmer E. Molenmaker – Wetenschappelijk expert, Universitair Docent Psychologie

Dr. Michael L. W. Vlieg – Wetenschappelijk expert, Universitair Docent Psychologie

Prof. dr. Wilco W. van Dijk – Directeur, Hoogleraar Psychologie

Bij vragen kunt u contact opnemen met Frank T. Doolaard: f.t.doolaard@fsw.leidenuniv.nl

Het Kenniscentrum Psychologie en Economisch Gedrag is onderdeel van de sectie Sociale,
Economische en Organisationspsychologie van de Universiteit Leiden.

Inhoudsopgave

Leeswijzer	3
Samenvatting.....	4
Belastingkorting als stimulans voor belastingcompliance	4
Onderzoeksopzet	4
Resultaten	4
Conclusie	5
I) Introductie.....	6
Belonen als instrument	6
Onderzoek naar de effectiviteit van belastingkorting	6
II) Methode.....	8
Deelnemers en onderzoeksopzet.....	8
Onderzoekstaak en procedure.....	9
Centrale uitkomstmaten	12
III) Resultaten	13
Waardering van de belastingkorting.....	13
Belastingcompliance	13
Vertrouwen in de belastingautoriteit en belastingmoraal	16
Correlaties met belastingcompliance.....	17
Literatuurlijst	18
Bijlage A: Stellingen (in volgorde van afname)	19
Bijlage B: Uitkomsten statistische analyses	21
Grafieken belastingcompliance per conditie	24

Leeswijzer

Dit rapport biedt een uitgebreide weergave van het onderzoek naar de effectiviteit van belastingkortingen als instrument om de naleving van belastingregels te bevorderen. De **samenvatting** aan het begin van dit rapport geeft een kort overzicht van de belangrijkste resultaten en conclusies. Hiermee kunnen lezers snel inzicht krijgen in de kern van het onderzoek.

Voor degenen die zich verder willen verdiepen, is het vervolg van het rapport overzichtelijk opgebouwd uit drie hoofdstukken:

- **Inleiding:** In dit hoofdstuk bespreken we de context, het doel en de relevantie van het onderzoek.
- **Methode:** In dit hoofdstuk beschrijven we de opzet van de experimenten, de gebruikte methoden en de aanpak voor dataverzameling.
- **Resultaten:** In dit hoofdstuk presenteren we de belangrijkste bevindingen op het gebied van effecten van belastingkortingen op naleving van de belastingregels, vertrouwen en belastingmoraal.

Deze structuur stelt lezers in staat om het rapport op verschillende niveaus te verkennen, van een beknopt overzicht tot een gedetailleerde analyse van de onderzoeksopzet en de resultaten.

Samenvatting

Belastingkorting als stimulans voor belastingcompliance

De Belastingdienst heeft het Kenniscentrum Psychologie en Economisch Gedrag (KCPEG) gevraagd om te onderzoeken of een belastingkorting mensen kan stimuleren om bij de inkomstenbelastingaangifte het correcte bedrag op te geven (een vorm van 'belastingcompliance'). Daarnaast is onderzocht of een belastingkorting het vertrouwen in de belastingautoriteit en de belastingmoraal van burgers beïnvloedt. Dit onderzoek is belangrijk, omdat belastingopbrengsten essentieel zijn voor publieke voorzieningen en het onderzoek nieuwe inzichten kan bieden in de effectiviteit van belastingkorting, als aanvulling op het uitvoeren van controles en geven van boetes.

Onderzoeksopzet

Het onderzoek bestond uit twee online experimentele studies met Nederlandse deelnemers. Zij voerden een fictieve belastingtaak uit waarin ze het door hun te betalen bedrag aan belasting moesten invullen.

- **Experiment 1:** Deelnemers ontvingen een belastingkorting als zij 'compliant gedrag' vertoonden – oftewel, het juiste belastingbedrag invulden. De hoogte van de korting varieerde tussen de groepen deelnemers (10%, 26%, 49%). Onderzocht werd of systematische toekenning van een belastingkorting en de hoogte daarvan belastingcompliance, vertrouwen, en belastingmoraal beïnvloedden.
- **Experiment 2:** Het effect van een systematische belastingkorting (bij correcte aangifte kreeg je zeker de belastingkorting) werd vergeleken met dat van een probabilistische korting (bij correcte aangifte maakte je kans op de korting). Ook dit experiment onderzocht de effecten op belastingcompliance, vertrouwen en belastingmoraal.

Resultaten

De resultaten van beide experimenten lieten zien dat belastingkortingen belastingcompliance kunnen verbeteren:

- **Effect op belastingcompliance:** Deelnemers die een belastingkorting (van 10%, 26% of 49%) konden krijgen vulden belastingbedragen vaker correct in dan deelnemers in de controlegroep zonder korting.
- **Systematisch versus probabilistisch:** Een probabilistische korting (waarbij mensen kans maakten op de korting) bleek minstens zo effectief als een systematische korting, terwijl de kosten voor de belastingautoriteit aanzienlijk lager waren. Dit maakt een probabilistische korting voor belastingautoriteiten een aantrekkelijke optie.
- **Non-compliance:** De resultaten lieten zien dat het positieve effect van een belastingkorting met name optrad in situaties waarin belastingcompliance relatief laag was. Als de compliance al hoog is, biedt een korting dus weinig extra prikkel.

Effect op vertrouwen en belastingmoraal:

- De belastingkorting had geen significante invloed op het vertrouwen in de belastingautoriteit, ongeacht de vorm of de hoogte van de korting. Het verwachte positieve effect op vertrouwen bleef uit.
- Wat betreft belastingmoraal—de intrinsieke motivatie om belastingregels na te leven—werd geen negatief effect waargenomen. In het tweede experiment leidde de (kans op) korting zelfs tot een lichte toename van de motivatie.

Conclusie

Het onderzoek toont aan dat belastingkortingen een effectief middel kunnen zijn om belastingcompliance te bevorderen, maar vooral in situaties waarin compliance relatief laag is.

Hoewel systematische kortingen effectief zijn, brengen ze hoge kosten met zich mee. Een probabilistische korting is een aantrekkelijk, minder duur alternatief, omdat het dezelfde effecten bereikt wat betreft belastingcompliance, tegen lagere kosten.

Verder had het geven van belastingkorting geen positief effect op het vertrouwen van mensen in de belastingautoriteit. Het mogelijk negatieve effect van kortingen op de belastingmoraal bleef ook uit. Sterker nog, het bleek dat een korting mogelijk de motivatie om belastingregels na te leven licht kan versterken.

Deze bevindingen bieden beleidsmakers waardevolle inzichten die kunnen helpen om belastingcompliance te stimuleren zonder het vertrouwen of de motivatie van belastingplichtigen te schaden.

I) Introductie

De Belastingdienst heeft als kerntaak het heffen, controleren en innen van rijksbelastingen. Deze belastingen zijn essentieel voor de uitvoering van de maatschappelijke taken van de overheid (Handboek Controle, 2022). Om belastingplichtigen te stimuleren om de belastingwet na te leven, doet de Belastingdienst beroep op diverse maatregelen, zoals dienstverlening, controles, het corrigeren van fouten en het opleggen van sancties bij het niet naleven van belastingregels (Hilbert et al., 2022; Molenmaker et al., 2023a). Daarnaast onderzoekt de Belastingdienst ook alternatieve manieren van handhaving en gedragsbeïnvloeding, waaronder beloningen. De Belastingdienst heeft het Kenniscentrum Psychologie en Economisch Gedrag (KCPEG) gevraagd om experimenteel onderzoek te doen naar de effectiviteit van belonen binnen de context van belastinghandhaving.

Belonen als instrument

Belonen houdt in dat een positieve prikkel wordt aangeboden om gewenst gedrag, zoals belastingcompliance, te stimuleren. Materiële beloningen, zoals geld, kortingen, waardebonnen of goederen, hebben een directe monetaire waarde voor de ontvanger (Molenmaker et al., 2023b) en kunnen op twee manieren worden ingezet: systematisch of probabilistisch.

- Bij een **systematische** beloning krijgt *elke* belastingplichtige die voldoet aan de criteria van belastingcompliance een beloning. Dit maakt de aanpak potentieel effectief, maar ook kostbaar, gezien het aantal uitgekeerde beloningen toeneemt met het aantal mensen dat aan de criteria voldoet (Molenmaker et al., 2023b).
- Bij een **probabilistische** beloning maken belastingplichtigen die voldoen aan de criteria voor belastingcompliance *kans* op een beloning, bijvoorbeeld via een loting. Dit kan de kosten beperken, doordat slechts een selectie van de belastingplichtigen die aan de criteria voldoet de beloning ook daadwerkelijk ontvangt (Molenmaker et al., 2023b).

Onderzoek naar de effectiviteit van belastingkorting

Dit onderzoek richt zich specifiek op belastingkortingen als vorm van beloning. We hebben onderzocht hoe systematische en probabilistische belastingkortingen invloed hebben op de belastingcompliance, het vertrouwen in de belastingautoriteit en de belastingmoraal.

Belastingcompliance

Het onderzoek richtte zich op het correct invullen van het verschuldigde belastingbedrag bij de inkomstenbelasting. We voerden twee experimentele studies uit waarin deelnemers belastingaangifte moesten doen binnen een gesimuleerde context met een deels vooraf ingevulde aangifte (VIA). Hierbij hebben we onderzocht:

1. **Hoe hoog een systematische belastingkorting moet zijn om belastingcompliance te bevorderen.** In het eerste experiment kregen deelnemers een belastingkorting van 10%, 26% of

49% als ze de aangiften correct invulden (belastingcompliance), of maakten ze deel uit van een controleconditie zonder korting. In lijn met de kosten-batenanalyse die belastingplichtigen waarschijnlijk maken (Allingham & Sandmo, 1972) verwachtten we dat hogere kortingen zouden leiden tot hogere belastingcompliance.

2. **Hoe de effectiviteit van een probabilistische vs. systematische korting zich tot elkaar verhouden.** In het tweede experiment onderzochten we een belastingkorting ter hoogte van 26%. Bij belastingcompliance kregen deelnemers deze korting ofwel zeker (systematische korting), ofwel maakten ze hier 10% kans op (probabilistische korting).

We verwachtten dat belastingkortingen vooral effectief zouden zijn in situaties waarin belastingcompliance relatief laag is, omdat in dergelijke situaties meer ruimte bestaat voor verbetering (cf. De Kwaadsteniet et al., 2024). Eerder onderzoek heeft laten zien dat belastingcompliance het laagst is wanneer de belastingautoriteit vooraf een incorrect belastingbedrag invult, dat lager is dan het zou moeten zijn (zie Van Dijk et al., 2020). In deze situatie laten mensen namelijk vaker het incorrecte bedrag staan (waardoor ze minder belasting betalen dan zou moeten). Omdat compliance dus het laagst is bij een te laag voorgevuld bedrag, verwachtten we dat kortingen vooral effectief zouden zijn in deze situatie.

Vertrouwen en belastingmoraal

Naast het effect op belastingcompliance onderzochten we exploratief ook de impact van belastingkortingen op het vertrouwen in de belastingautoriteit en op de belastingmoraal.

- **Vertrouwen:** Het 'slippery slope framework' van Kirchler en collega's (2008) stelt dat vertrouwen in de belastingautoriteit een belangrijke factor is voor belastingcompliance. Naarmate dit vertrouwen toeneemt, zal belastingcompliance binnen een samenleving toenemen. Aangezien beloningen voor pro sociaal gedrag vertrouwen kunnen versterken (De Kwaadsteniet et al., 2019), onderzochten we of belastingkortingen een vergelijkbaar positief effect kunnen hebben op het vertrouwen in de belastingautoriteit.
- **Belastingmoraal:** Externe prikkels kunnen ook de intrinsieke motivatie om gewenst gedrag te vertonen ondermijnen, een fenomeen dat bekendstaat als 'overjustification' (Deci et al., 1999). We verkenden daarom of een belastingkorting mogelijk negatieve gevolgen heeft voor de belastingmoraal, zoals eerder indirect is aangetoond bij andere vormen van beloning (Fabbri & Wilks, 2016).

II) Methode

Beide experimenten zijn goedgekeurd door de Commissie Ethiek Psychologie van de Universiteit Leiden¹. Deelnemers werden online geworven via het onderzoeksplatform Prolific². De dataverzameling vond plaats in oktober 2024 (Experiment 1) en november 2024 (Experiment 2). Aangezien de onderzoeksmethode van de twee experimenten sterk overeenkomt, bespreken we deze geïntegreerd in dit hoofdstuk.

Deelnemers en onderzoeksopzet

De demografische kenmerken van de Nederlandse deelnemers aan beide experimenten staan weergegeven in Tabel 1.

Experiment 1

De deelnemers werden willekeurig toegewezen aan één van de vier condities, in een tussenproefpersonen onderzoeksdesign:

- Controleconditie zonder belastingkorting ($n = 51$)
- Systematische 10% belastingkorting ($n = 52$)
- Systematische 26% belastingkorting ($n = 51$)
- Systematische 49% belastingkorting ($n = 48$)

Deelnemers ontvingen een standaardvergoeding van €3,90 en een variabele bonus afhankelijk van hun keuzes in de onderzoekstaak. De gemiddelde uitgekeerde bonus bedroeg €2,54, met een minimum van €0,00 en een maximum van €5,07.

Experiment 2

De deelnemers werden willekeurig toegewezen aan één van de drie condities, in een tussenproefpersonen onderzoeksdesign:

- Controleconditie zonder belastingkorting ($n = 58$)
- Systematische 26% belastingkorting ($n = 66$)
- Probabilistische 26% belastingkorting met een winkans van 10% ($n = 56$)

Ook hier ontvingen deelnemers een standaardvergoeding van €3,90 en een variabele bonus. De gemiddelde bonus bedroeg €2,81, met een minimum van €0,00 en een maximum van €5,07.

¹ Experiment 1: 024-07-26-E. ter Mors-V1-5592; Experiment 2: 2024-10-24-E. ter Mors-V2-5690.

² Prolific is een online onderzoeksplatform waar mensen van verschillende nationaliteiten, waaronder Nederlanders, actief zijn.

Tabel 1. Demografische kenmerken van de deelnemers.

Experiment	Aantal deelnemers	Mannen	Vrouwen	Ander/geen gender	Gemiddelde leeftijd (SD)	Leeftijd-range
1	202	108	91	3	31,3 (9,5) ¹	18-75 ¹
2	180	100	77	3	30,3 (9,4)	18-68

¹ n = 200, omdat twee deelnemers hier een invalide antwoord gaven.

Onderzoekstaak en procedure

In beide experimenten gebruikten we een belastingaangifte-paradigma ontwikkeld door Van Dijk en collega's (2020). In dit paradigma kregen deelnemers de taak om door te geven welk belastingbedrag zij zouden afdragen. Ze kregen in 100 rondes steeds informatie over de hoogte van hun inkomen, en wat daarbij het correcte belastingbedrag was om door te geven. Vervolgens konden ze zelf bepalen hoe hoog het belastingbedrag was dat ze daadwerkelijk betaalden.

Inkomens-en belastingstructuur

De inkomens en belastingbedragen werden weergegeven in punten, waarbij één miljoen punten overeenkwam met €0,50. Bij elk van de 100 aangiften kregen de deelnemers een inkomen tussen de 90.000 en 110.000 punten. Het correcte belastingbedrag varieerde per aangifte en was een percentage tussen 48% en 52% van het weergegeven inkomen.

- **Totaal inkomen:** 10.147.682 punten
- **Totaal verschuldigd belastingbedrag:** 5.066.224 punten
- **Gemiddeld belastingtarief:** 50%.

Deelnemers werden geïnformeerd dat, na het invullen van alle aangiften, het aangegeven belastingbedrag van hun totale inkomen zou worden afgetrokken, waarna de resterende punten zouden worden omgezet in geld (€0,50 per 1 miljoen punten) en uitbetaald. De instructies gaven aan dat de uitbetaling kon variëren tussen €0 en €5, met voorbeelden van mogelijke uitbetalingen.³ Daarnaast werd duidelijk gemaakt dat deelnemers zelf konden bepalen hoeveel belasting ze zouden doorgeven aan de belastingautoriteit. Hierbij werden ze erop gewezen dat het invullen van lagere belastingbedragen de extra uitbetaling zouden verhogen, terwijl hogere belastingbedragen deze

³ De uitleg in Experiment 2 is deels aangepast naar aanleiding van de suggesties die respondenten konden achterlaten na deelname aan Experiment 1. Enkele deelnemers vonden de onderzoekstaak in Experiment 1 namelijk ingewikkeld en vroegen zich af of volledige non-compliance werkelijk zonder gevolgen zou blijven. Om deze aspecten aan te pakken, hebben we de taakuitleg in Experiment 2 op meerdere punten verbeterd: de uitleg is korter en duidelijker gemaakt. Ook hebben we de belastingautoriteit prominenter naar voren gebracht als een instantie die belang hecht aan belastingcompliance, aangiftes controleert en in de belastingkortingscondities de kortingen uitkeert. Met deze aanpassing wilden we nog gericht onderzoeken of belastingkorting invloed heeft op het vertrouwen in de belastingautoriteit en op de belastingmoraal van deelnemers. Alle onderzoeksmaterialen zijn op aanvraag beschikbaar.

verlaagden. Alle deelnemers kregen te horen dat ze na afloop van de taak feedback zouden ontvangen over hun prestaties.

Conditie met belastingkorting

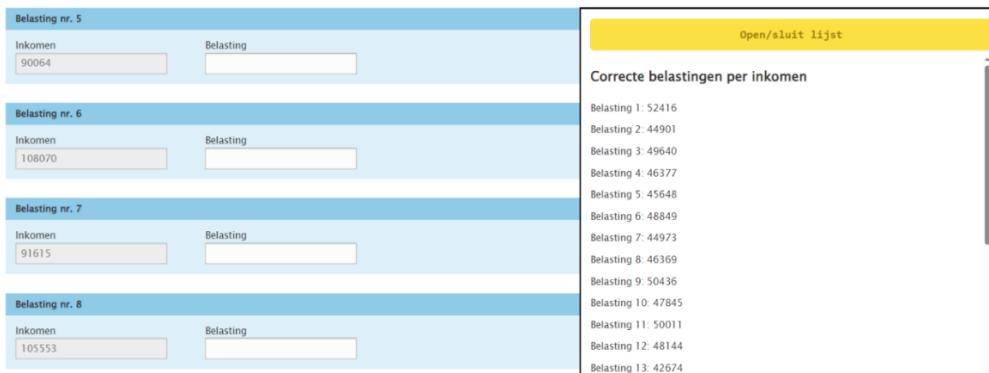
In de condities met belastingkorting werd aan deelnemers uitgelegd dat de belastingautoriteit een korting zou toekennen (Experimenten 1 en 2) of verloten (Experiment 2) aan degenen die in minstens 95 van de 100 ronden het correcte belastingbedrag invulden. Deze korting zou in mindering worden gebracht op het verschuldigde belastingbedrag.⁴

- **Experiment 1:** Controleconditie zonder korting en drie condities met een systematische belastingkorting:
 - Systematische korting van 500.000 punten (10%; geldwaarde €0,25).
 - Systematische korting van 1.300.000 punten (26%; geldwaarde €0,65).
 - Systematische korting van 2.500.000 punten (49%; geldwaarde €1,25).
- **Experiment 2:** Controleconditie zonder korting en twee condities met een belastingkorting van 1.300.000 punten (26%; geldwaarde €0,65), die:
 - Systematisch werd toegekend.
 - Probabilistisch werd verloot met een kans van 10%.

Presentatie van belastingaangiften en categorieën van aangiften

In totaal deden deelnemers 100 keer aangifte. Deze werden steeds per vier tegelijk op één scherm gepresenteerd (deelnemers zagen dus 25 schermen zoals in Figuur 1 hieronder).

Figuur 1. Schermopzet: Links het inkomen per aangifte, midden: een tekstveld waarin deelnemers het belastingbedrag konden invullen of aanpassen, rechts de correcte belastingheffing voor elke aangifte.

The screenshot shows a user interface for tax reporting. On the left, there are four forms labeled 'Belasting nr. 5' through 'Belasting nr. 8'. Each form has two input fields: 'Inkomen' (Income) and 'Belasting' (Tax). The 'Inkomen' fields contain the values 90064, 108070, 91615, and 105553 respectively. On the right, there is a yellow header 'Open/sluit lijst' and a list titled 'Correcte belastingen per inkomen' (Correct taxes per income). The list contains 13 entries, each with a tax amount: 52416, 44901, 49640, 46377, 45648, 48849, 44973, 46369, 50436, 47845, 50011, 48144, and 42674.

⁴ In de controleconditie van beide experimenten resulteerde volledige compliance (het correct invullen van elk belastingbedrag) in een extra betaling van €2,54. In de systematische belastingkortingscondities leidde volledige compliance tot extra betaling van respectievelijk €2,79 (10% belastingkorting), €3,19 (26% belastingkorting), en €3,79 (49% belastingkorting). In de probabilistische 26% belastingkortingsconditie van Experiment 2 werd volledige compliance beloond met een extra betaling van €3,19 (indien toegewezen door loting) of €2,54 (indien niet toegewezen door loting).

De weergegeven inkomens waren in elke ronde correct, maar het veld waarin deelnemers het af te dragen belastingbedrag konden doorgeven, was niet altijd correct vooraf ingevuld. Deze velden bestonden uit vier verschillende categorieën, en werden in een gemixte gestandaardiseerde volgorde aan de deelnemers gepresenteerd:

- Correct vooringevuld (25x)
- Niet vooringevuld (25x)
- Incorrect vooringevuld, met een bedrag dat 10% te laag was (25x)
- Incorrect vooringevuld, met een bedrag dat 10% te hoog was (25x)

Deze opzet stelde ons in staat om te onderzoeken of belastingkortingen een sterker effect hebben op belastingcompliance in situaties waar compliance zonder beloning nog laag is. Eerder onderzoek (Van Dijk et al., 2020) toonde aan dat de belastingcompliance varieerde afhankelijk van de categorie, waarbij de compliance het laagst was in de categorie met een incorrect vooringevuld bedrag dat 10% te laag was. Dit suggereert dat deelnemers minder geneigd zijn om fouten te corrigeren wanneer zij zelf voordeel van de fout hebben. We verwachtten dat belastingkortingen vooral effectief zouden zijn bij de aangiften in deze categorie.

Deelnemers werden voorafgaand aan de taak geïnformeerd dat in sommige aangiften het belastingbedrag al was vooringevuld, en dat het aan hen was om dit te controleren en eventueel aan te passen.

Vragenlijst, feedback en afsluiting

Na het afronden van de taak beantwoordden de deelnemers een korte vragenlijst met daarin onder andere vragen over hun ervaringen met de taak, de belastingautoriteit en het belastingstelsel in de taak, en (alleen in de belastingkortingscondities) de waardering van de belastingkorting (zie Bijlage A voor alle stellingen en bijbehorende descriptieve statistieken).

Daarna kregen de deelnemers een resultatscherm te zien met informatie over hun prestaties tijdens de taak, de toekenning van de belastingkorting (alleen in de belastingkortingscondities), en hun extra en totale uitbetaling.

Als laatste stap gaven de deelnemers in Experiment 2 (niet in Experiment 1) hun mening over enkele stellingen nogmaals, om de impact van systematische en probabilistische kortingen op vertrouwen, betrouwbaarheid en eerlijkheid van de belastingautoriteit in kaart te brengen (zie Bijlage A, Tabel A3 voor de uitkomsten en analyses daaromtrent).

Tot slot beantwoordden de deelnemers enkele vragen over zichzelf en hun deelname aan het onderzoek. Ze werden bedankt voor hun deelname en ontvingen uitleg over het doel van het onderzoek.

Centrale uitkomstmaten

Afgezien van belastingcompliance, zijn de centrale uitkomstmaten gemeten met behulp van stellingen. De deelnemers beantwoordden deze stellingen op een 7-punts Likertschaal, die liep van 1 (“helemaal niet mee eens”) tot 7 (“helemaal mee eens”).

Waardering van de belastingkorting. Om te onderzoeken of de waardering van de belastingkorting afhankelijk is van de hoogte en/of vorm van de korting (systematisch versus probabilistisch), hebben we deze gemeten met één stelling. In Experiment 1 luidde de stelling: “Ik heb het als belonend ervaren dat de belastingautoriteit mij een belastingkorting zou geven als ik in minstens 95 van de 100 rondes het juiste belastingbedrag heb doorgegeven”. In Experiment 2 werd de waardering gemeten met de stelling “De mogelijkheid om een belastingkorting te krijgen heb ik als belonend ervaren”. Deze stellingen werden alleen voorgelegd aan deelnemers in de belastingkortingscondities.

Belastingcompliance. Belastingcompliance werd gemeten als het percentage correct ingevulde belastingaangiften, zowel in totaal als per categorie van aangiften.

Vertrouwen in de belastingautoriteit en belastingmoraal. Het vertrouwen in de belastingautoriteit is gemeten met de stelling “Ik had vertrouwen in de belastingautoriteit in de taak”. Een hogere score duidde op meer vertrouwen in de belastingautoriteit. De belastingmoraal is gemeten met drie stellingen: “Ik vond het belangrijk om in de taak belasting te betalen”, “Ik vond het belangrijk om in de taak het correcte belastingbedrag door te geven”⁵ en “Ik was tijdens de taak gemotiveerd om het correcte belastingbedrag door te geven”⁵. Deze stellingen vertoonden een sterke positieve samenhang (Experiment 1: $\alpha = .90$, ; Experiment 2: $\alpha = .88$) en werden samengevoegd tot één maat door het gemiddelde te berekenen. Een hogere score duidt op een sterkere belastingmoraal.

⁵ De formulering in Experiment 1 verschilde licht; in plaats van “het belastingbedrag” werd hier onterecht “het inkomen” genoemd.

III) Resultaten

In dit hoofdstuk bespreken we geïntegreerd de resultaten van beide experimenten. Voor de analyses hebben we verschillende methoden gebruikt:

- **ANOVA's met post-hoc toetsen:** voor het analyseren van de waardering van de belastingkorting, vertrouwen en belastingmoraal.
- **Multilevel model-analyse:** voor het analyseren van belastingcompliance.
- **Correlatieve analyses:** om de samenhang te analyseren tussen de belastingcompliance enerzijds, en de waardering van de belastingkorting, vertrouwen en belastingmoraal anderzijds.

Waardering van de belastingkorting

De gemiddelde waardering van de belastingkorting (op een schaal van 1 tot 7) was:

- **Experiment 1:** 5,16 (standaardafwijking 1,89)
- **Experiment 2:** 4,87 (standaardafwijking 1,66)

Uit de analyses bleek dat de hoogte van de belastingkorting (Experiment 1) en de vorm van de korting (systematisch of probabilistisch, Experiment 2) geen significante invloed hadden op hoe de belastingkorting werd gewaardeerd (alle p -waardes $> .05$). Met andere woorden, deelnemers waardeerden de mogelijkheid om beloond te worden met een korting gemiddeld hetzelfde, ongeacht de hoogte of vorm ervan.

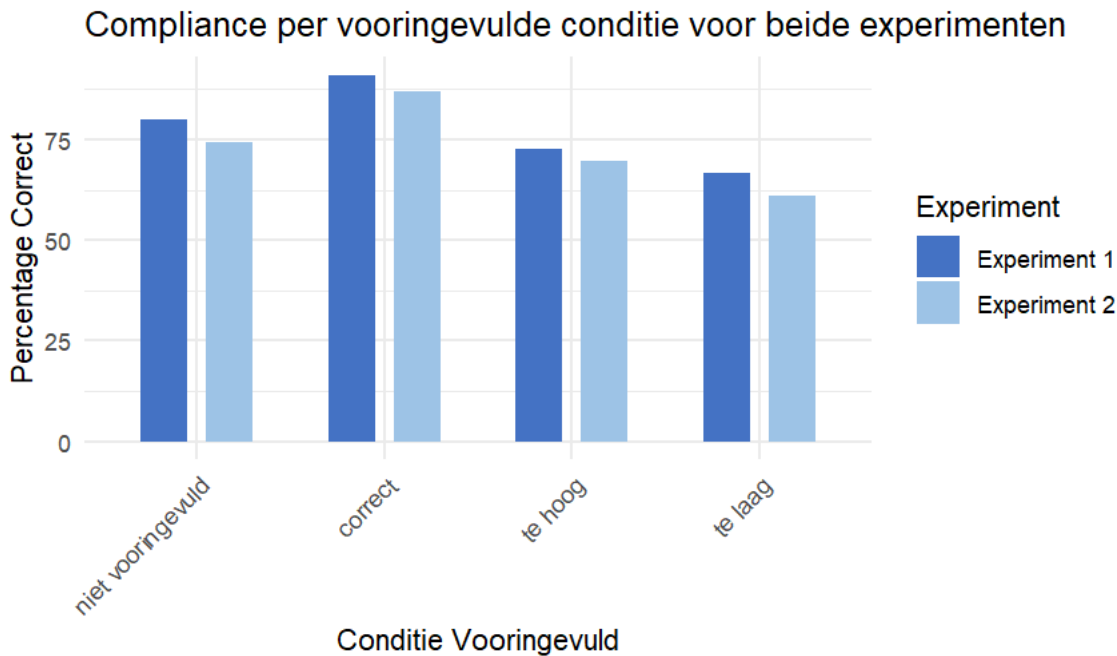
Belastingcompliance

Verschillen tussen de vooringevulde vs. niet vooringevulde condities

Op basis van eerder onderzoek (Van Dijk et al., 2020) verwachtten we de minste compliance wanneer de belastingbedragen vooraf te laag waren ingevuld. Figuur 2 toont dat inderdaad in beide experimenten het percentage door deelnemers correct ingevulde belastingbedragen het laagst was in deze conditie. Een multilevel model-analyse wees uit dat deze verschillen significant waren: In beide experimenten is belastingcompliance lager in de te laag vooringevulde conditie, dan in de niet vooringevulde conditie (p -waardes $< .001$). Compliance week in de te hoog vooringevulde conditie niet af van de niet vooringevulde conditie (p -waardes $> .05$). In de correct vooringevulde conditie was de compliance significant hoger dan in de niet vooringevulde conditie (p -waardes $< .001$).

Kortom, als de aangifte te laag is vooringevuld – hetgeen in het voordeel is van de belastingplichtige – dan zijn deelnemers minder geneigd dit te corrigeren, met als gevolg lagere compliance.

Figuur 2. Percentage door deelnemers correct ingevulde aangiftes per experiment en per vooringevulde conditie.

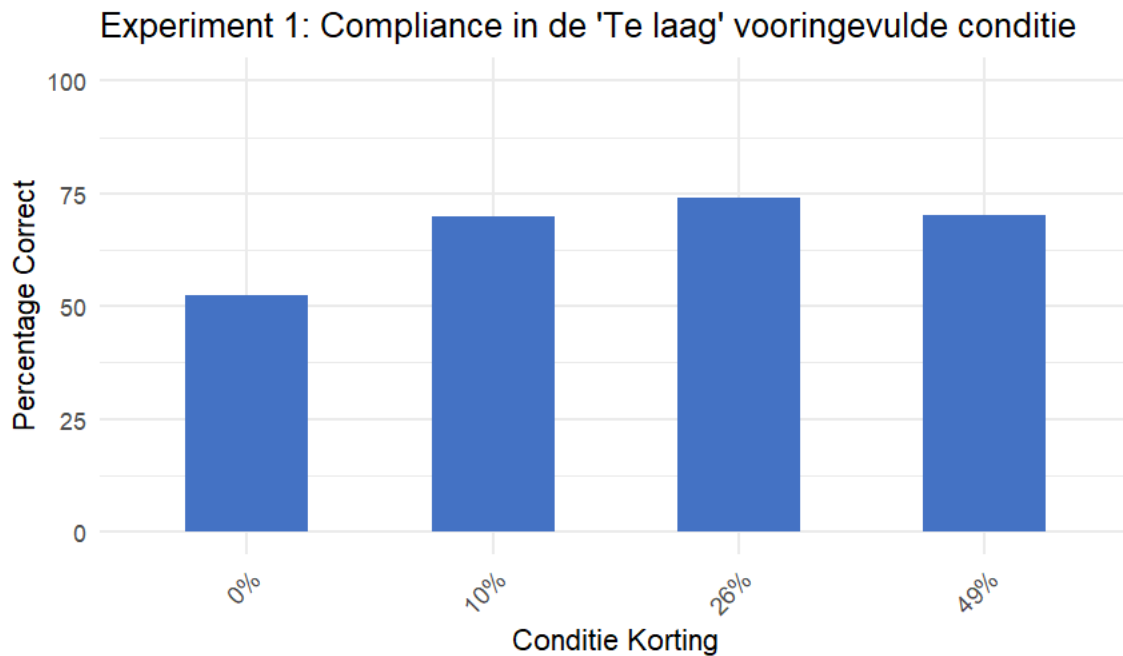
Vershil in belastingcompliance per kortingsconditie

Vervolgens hebben we gekeken naar het effect van kortingen op belastingcompliance. Een multilevel model-analyse liet zien dat wanneer alle vooringevulde condities samengenomen werden (te laag, te hoog, correct en niet vooringevuld) er in beide experimenten geen positief of negatief effect was van het verstrekken van enige vorm van korting (alle p -waardes $> .05$, zie bijlage B).

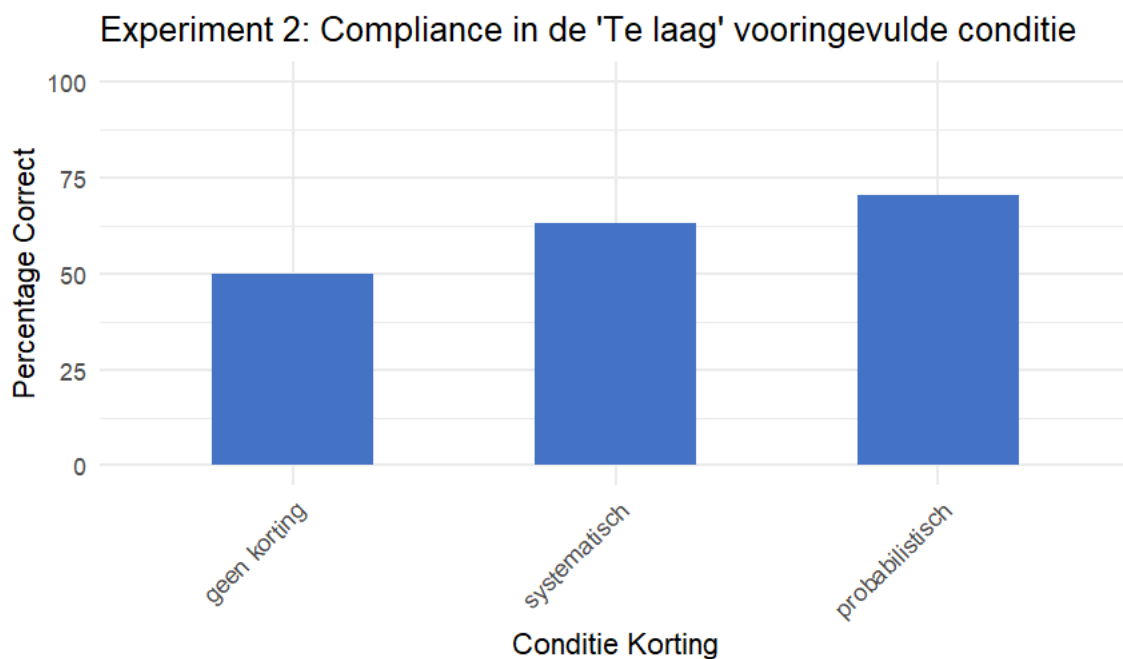
Zoals gezegd verwachtten we vooral een effect in de te laag vooringevulde conditie – omdat daar door de relatief lage compliance de meeste ruimte was voor verbetering. Binnen de te laag vooringevulde conditie bleek inderdaad dat in beide experimenten korting (vs. geen korting) leidde tot meer correct doorgegeven belastingbedragen (p -waardes $< .05$). In de Figuren 3 en 4 zie je de precieze percentages van door deelnemers correct ingevulde belastingbedragen uitgesplitst per type korting (in de te laag vooringevulde conditie, zie Bijlage B voor een overzicht van alle condities).

Verdere analyses op de verschillende kortingscondities wezen uit dat in Experiment 1 de korting met een hoogte van 26% het meest effectief was om compliance te verhogen (voor de statistische analyses, zie Bijlage B). In Experiment 2 bleek dat de probabilistische korting (waar mensen 10% kans hadden op korting) effectiever was dan de systematische (zekere) korting (zie ook Bijlage B). Voor belastingautoriteiten lijkt het verloten van kortingen dus een efficiënte strategie om met beperkte kosten de belastingcompliance te verhogen, in situaties waarin de compliance anders relatief laag is.

Figuur 3. Experiment 1, Percentage door deelnemers correct ingevulde aangiftes in de te laag vooringevulde conditie, per type korting.

Figuur 4. Experiment 2, Percentage door deelnemers correct ingevulde aangiftes in de te laag vooringevulde conditie, per type korting.

Vertrouwen in de belastingautoriteit en belastingmoraal

Vertrouwen in de belastingautoriteit

Het gemiddelde vertrouwen in de belastingautoriteit was:

- **Experiment 1:** 4,17 (standaardafwijking 1,82)
- **Experiment 2:** 3,69 (standaardafwijking 1,59)

Uit de analyses bleek dat de hoogte van de belastingkorting (Experiment 1) en de vorm van de korting (systematisch of probabilistisch, Experiment 2) geen invloed hadden op het vertrouwen in de belastingautoriteit (alle p -waardes $> .05$). Met andere woorden, deelnemers vertrouwden de belastingautoriteit gemiddeld hetzelfde, ongeacht de hoogte of vorm van de korting. We vinden dus geen bewijs dat kortingen het vertrouwen in de belastingautoriteit vergroten.

Belastingmoraal

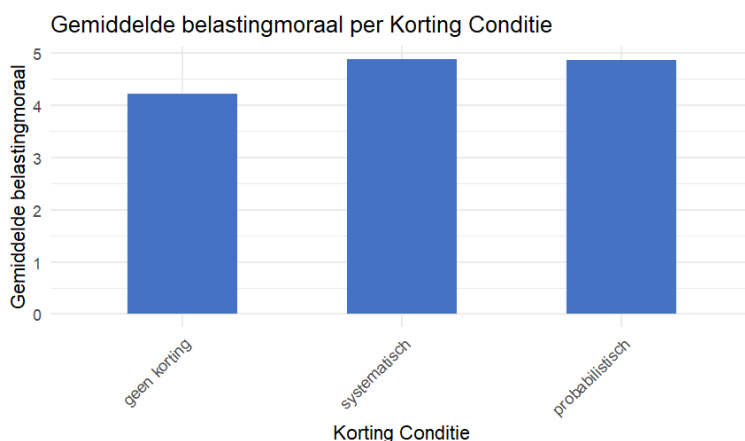
De gemiddelde belastingmoraal was:

- **Experiment 1:** 5,11 (standaardafwijking 1,65)
- **Experiment 2:** 4,66 (standaardafwijking 1,76)

Uit de analyses bleek dat de hoogte van de systematische belastingkorting in Experiment 1 geen invloed had op de gerapporteerde belastingmoraal van de deelnemers (p -waarde $> .05$). Met andere woorden, deelnemers rapporteerden gemiddeld dezelfde belastingmoraal, ongeacht de aanwezigheid van een belastingkorting.

In Experiment 2 lieten de analyses echter wel een significant effect zien op de belastingmoraal (zie Figuur 5): in lijn met de resultaten op belastingcompliance, vonden we dat de belastingmoraal significant hoger was in de kortingscondities vergeleken met de controleconditie, $F(1, 177) = 5,53, p < .05$. Er was echter geen verschil in gemiddelde belastingmoraal tussen de systematische en probabilistische kortingscondities.

Figuur 5. Experiment 2 - Gemiddelde belastingmoraal per korting conditie

Kortom, de resultaten van beide studies laten zien dat de belastingkorting geen negatief effect had op de belastingmoraal. Sterker nog, de resultaten van Experiment 2 suggereren dat een korting de moraal om belastingregels na te leven licht kan versterken. De vorm van de korting (systematisch versus probabilistisch) lijkt hierbij niet uit te maken.

Correlaties met belastingcompliance

Tenslotte analyseerden we de relatie tussen belastingcompliance enerzijds, en de waardering van de belastingkorting, vertrouwen in de belastingautoriteit en de belastingmoraal anderzijds (zie Tabel 2 en 3). De belastingcompliance bleek vooral sterk positief samen te hangen met de belastingmoraal. Dit is in lijn met de resultaten uit ons eerdere rapport over de invloed van beloningen op belastingcompliance (De Kwaadsteniet et al., 2024). Ook vonden we een positieve samenhang tussen belastingcompliance en vertrouwen, en belastingcompliance en waardering van de korting. Deze correlaties zagen wij terug in beide experimenten. Kans maken op een gewaardeerde korting hangt dus samen met belastingcompliance; maar daarnaast zijn vertrouwen en belastingmoraal ook belangrijke factoren.

Tabel 2. Experiment 1 - Correlaties tussen belastingcompliance, waardering van de korting, vertrouwen in de belastingautoriteit en de belastingmoraal.

	Belastingcompliance	Waardering	Vertrouwen	Moraal
Belastingcompliance	1.00	0.41 ***	0.25 ***	0.57 ***
Waardering	0.41 ***	1.00	0.20 *	0.51 ***
Vertrouwen	0.25 ***	0.20 *	1.00	0.42 ***
Moraal	0.57 ***	0.51 ***	0.42 ***	1.00

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tabel 3. Experiment 2 - Correlaties tussen belastingcompliance, waardering van de korting, vertrouwen in de belastingautoriteit en de belastingmoraal.

	Belastingcompliance	Waardering	Vertrouwen	Moraal
Belastingcompliance	1.00	0.50 ***	0.20 **	0.65 ***
Waardering	0.50 ***	1.00	0.21 *	0.54 ***
Vertrouwen	0.20 **	0.21 *	1.00	0.35 ***
Moraal	0.65 ***	0.54 ***	0.35 ***	1.00

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Literatuurlijst

- Allingham, M., & Sandmo, A. (1972). Income tax evasion: a theoretical analysis. *Journal of Public Economics*, 1(3–4), 323–338.
- Bergman, M. (2003). Tax reforms and tax compliance: The divergent paths of Chile and Argentina. *Journal of Latin American Studies*, 35(3), 593–624.
- De Kwaadsteniet, E. W., Kiyonari, T., Molenmaker, W. E., & Van Dijk, E. (2019). Do people prefer leaders who enforce norms? Reputational effects of reward and punishment decisions in noisy social dilemmas. *Journal of Experimental Social Psychology*, 84, 103800.
- De Kwaadsteniet, E. W., Van der Vliet, A., Van Groos, J., Molenmaker, W. E., Lutjenhuis, M., & Ter Mors, E. (2024). Belonen in de context van belastingen: experiment. Onderzoeksrapport Kenniscentrum Psychologie en Economisch Gedrag.
- Deci, E. L., Koestner, R., & Ryan, R. M. (1999). A meta-analytic review of experiments examining the effects of extrinsic rewards on intrinsic motivation. *Psychological Bulletin*, 125(6), 627–668.
- Engbersen, G., Van Bochove, M., De Boom, J., Bussemaker, J., el Farisi, B., Krouwel, A., Van Lindert, J., Rusinovic, K., Snel, E., Van Heck, L., Van der Veen, H., & Van Wensveen, P. (2021). *De laag vertrouwen-samenleving: De maatschappelijke impact van COVID-19 in Amsterdam, Den Haag, Rotterdam & Nederland, Vijfde meting*. Rotterdam: Kenniswerkplaats Leefbare Wijken/EUR.
- Fabbri, M., & Wilks, D. C. (2016). Tax lotteries: The crowding-out of tax morale and long-run welfare effects. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, 19(2), 26–38.
- Handboek controle (2022). Uitgave van de Belastingdienst Kennisgroep Vaktechniek Toezicht.
- Hilbert, L., Nilsen, J., Bomm, L., & Van Dijk, W. W. (2022). *Effectiviteit van interventies gericht op het verhogen van belastingcompliance*. Onderzoeksrapport Kenniscentrum Psychologie en Economisch Gedrag. <https://www.kcepg.nl/en/publications/effectiviteit-van-interventies-gericht-op-het-verhogen-van-belastingcompliance>
- Kirchler, E., Hoelzl, E., & Wahl, I. (2008). Enforced versus voluntary tax compliance: The “slippery slope” framework. *Journal of Economic Psychology*, 29(2), 210–225.
- Molenmaker, W. E., De Kwaadsteniet, E. W., Ter Mors, E., Nilsen, J., Egelmeers, T., Van der Vliet, A., & van Dijk, W. W. (2023a). *De werking en effectiviteit van verzuimboetes*. Onderzoeksrapport Kenniscentrum Psychologie en Economisch Gedrag.
- Molenmaker, W. E., Vlieg, M. L. W., Van Groos, J., Ter Mors, E., Egelmeers T. & De Kwaadsteniet E. W. (2023b). *De werking en effectiviteit van beloningen in de context van belastingen: literatuuronderzoek*. Onderzoeksrapport Kenniscentrum Psychologie en Economisch Gedrag.
- Van Dijk, W. W., Goslinga, S., Terwel, B. W., & Van Dijk, E. (2020). How choice architecture can promote and undermine tax compliance: Testing the effects of prepopulated tax returns and accuracy confirmation. *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, 87, 101574.

Bijlage A: Stellingen (in volgorde van afname)

In Bijlage A worden de stellingen gepresenteerd die in dit onderzoek als meetinstrumenten zijn gebruikt, samen met de bijbehorende beschrijvende statistieken (zie Tabellen A1-A3). De stellingen zijn gebaseerd op eerder wetenschappelijk onderzoek (bijv. De Kwaadsteniet et al., 2019, 2024; Engbersen et al., 2021). Deelnemers beoordeelden de stellingen op een 7-punts Likertschaal (1 = helemaal niet mee eens, 7 = helemaal mee eens). Een hogere gemiddelde score geeft aan dat deelnemers het meer eens waren met de betreffende stelling.⁶

Tabel A1. Stellingen over aspecten met betrekking tot de taak, gemeten vóór het tonen van het eindresultatenschermb; $n = 202$ voor Experiment 1, $n = 180$ voor Experiment 2. Gemiddelde (standaardafwijking).

Stelling	Exp. 1 <i>M (SD)</i>	Exp. 2 <i>M (SD)</i>
(1) Ik vond de belastingautoriteit in de taak betrouwbaar.	4,19 (1,71)	3,85 (1,63)
(2) Ik vond het belastingsysteem in de taak eerlijk.	3,83 (1,64)	3,47 (1,51)
(3) Ik had vertrouwen in de belastingautoriteit in de taak.	4,17 (1,82)	3,69 (1,59)
(4) Ik vond de belastingautoriteit in de taak vriendelijk.	3,67 (1,38)	3,83 (1,41)
(5) Ik vond het belangrijk om in de taak belasting te betalen.	5,01 (1,75)	4,56 (1,83)
(6) Ik vond de belastingautoriteit in de taak competent.	4,14 (1,54)	3,77 (1,51)
(7) Ik vond het belastingsysteem in de taak oneerlijk.	3,90 (1,62)	4,19 (1,55)
(8) Ik vond de belastingautoriteit in de taak streng.	3,97 (1,50)	3,92 (1,51)
(9) Ik vond het belangrijk om in de taak het correcte belastingbedrag door te geven.*	5,23 (1,82)	4,79 (1,98)
(10) Ik was tijdens de taak gemotiveerd om het correcte belastingbedrag door te geven.*	5,10 (1,85)	4,63 (2,04)
(11) Ik vond het belastingtarief in de taak hoog.	5,38 (1,25)	5,23 (1,28)
(12) Ik zou me schuldig voelen als ik in de taak te weinig belasting zou betalen.	4,04 (1,99)	3,81 (1,97)
(13) Ik probeerde in de taak zo min mogelijk belasting te betalen.	2,72 (1,89)	3,20 (1,99)
(14a) Ik heb het als belonend ervaren dat de belastingautoriteit mij een belastingkorting zou geven als ik in minstens 95 van de 100 rondes het juiste belastingbedrag heb doorgegeven.	5,16 (1,89) ^a	
(14b) De mogelijkheid om een belastingkorting te krijgen heb ik als belonend ervaren.		4,87 (1,66) ^b

^a Alleen gesteld in de belastingkortingscondities van Experiment 1.

^b Alleen gesteld in de belastingkortingscondities van Experiment 2.

* De formulering in Experiment 1 verschilde licht; in plaats van “het belastingbedrag” werd hier onterecht “het inkomen” genoemd.

⁶ Er was in beide experimenten geen significant effect van conditie op de antwoorden op de stellingen in Tabellen B1-B3, afgezien van stellingen 9 en 10 in Experiment 2 (zie de Resultatensectie van het rapport).

Tabel A2. Stellingen over de Belastingdienst en het betalen van belastingen in Nederland, gemeten vóór het tonen van het eindresultatenschermb; $n = 202$ voor Experiment 1, $n = 180$ voor Experiment 2. Gemiddelde (standaardafwijking).

Stelling	Exp. 1 <i>M (SD)</i>	Exp. 2 <i>M (SD)</i>
(15) Ik vind het belangrijk om belasting te betalen aan de Belastingdienst.	5,40 (1,44)	5,47 (1,38)
(16) Ik vind het belangrijk om mijn inkomen correct door te geven aan de Belastingdienst.	5,90 (1,22)	5,90 (1,17)
(17) Ik heb vertrouwen in de Belastingdienst.	4,38 (1,53)	4,48 (1,59)
(18) Ik zou me schuldig voelen als ik te weinig belasting zou betalen aan de Belastingdienst.	4,18 (1,89)	4,32 (1,84)
(19) Ik zoek naar manieren om minder belasting te betalen aan de Belastingdienst.	3,47 (1,76)	3,52 (1,75)

Tabel A3. Stellingen over aspecten met betrekking tot de taak in Experiment 2, gemeten na het tonen van het eindresultatenschermb; $n = 180$. Gemiddelde (standaardafwijking).

Stelling	Exp. 2 <i>M (SD)</i>
(20) Ik vind de belastingautoriteit in de taak betrouwbaar.	4,26 * (1,53)
(21) Ik vind het belastingsysteem in de taak eerlijk.	3,87 * (1,46)
(22) Ik heb vertrouwen in de belastingautoriteit in de taak.	3,90 * (1,57)
(23) Ik vind het belastingsysteem in de taak oneerlijk.	3,99 (1,56)

Noot. Stellingen gemarkeerd met * verschilden significant van dezelfde vraag gemeten vóór het eindresultatenschermb (namelijk: stelling 1, 2, en 3, respectievelijk). De belastingautoriteit werd dus hoger beoordeeld op betrouwbaarheid, eerlijkheid en vertrouwen (p -waardes $< .05$) nadat deelnemers het eindresultatenschermb met uitbetaling hadden gezien (waarin een eventuele korting werd gegeven). Wat dit betreft waren er geen verschillen tussen de kortingscondities (p -waardes $> .05$). We vonden ook geen verschillen tussen compliante deelnemers in de probabilistische kortingsconditie die na loting geen korting kregen ($n=24$), en compliante deelnemers die in de controleconditie zaten en daarom geen korting kregen ($n = 21$; p -waardes $> .05$). Hoewel we vanwege de kleine groepsgrootte geen sterke conclusies kunnen trekken, lijkt het door loting niet krijgen van een korting dus geen negatief effect te hebben wat betreft vertrouwen in, of betrouwbaarheid en eerlijkheid van de belastingautoriteit.

Bijlage B: Uitkomsten statistische analyses

In Bijlage B vindt u een gedetailleerdere weergave van de uitkomsten van de statistische analyses die wij hebben uitgevoerd in beide experimenten. Per studie staan de uitkomsten weergegeven van de multilevel model-analyses, met de kortingscondities en de voorgevulde condities als voorspellers en belastingcompliance als afhankelijke maat. Zowel de simple main effects van de predictoren, als de interacties worden getoond in onderstaande Tabellen B1-B2.

Tabel B1. Main en interactie-effecten als uitkomsten van de multilevel model-analyse van Experiment 1, met 4 kortingscondities (geen korting, 10%, 26% en 49% korting) en 4 vooringevulde condities (belastingbedrag correct, te hoog, te laag of niet vooringevuld).

Simple Main Effecten				
	B	SE	z	p-waarde
(Intercept)	2.697	0.631	4.275	0.000 ***
Geen korting – korting 49%	0.967	0.885	1.092	0.275
Geen korting – korting 10%	1.134	0.885	1.281	0.200
Geen korting – korting 26%	1.563	0.879	1.778	0.075
Niet vooringevuld – correct vooringevuld	3.812	0.625	6.100	0.000 ***
Niet vooringevuld – te hoog vooringevuld	-0.566	0.320	-1.770	0.077
Niet vooringevuld – te laag vooringevuld	-1.809	0.287	-6.302	0.000 ***
Interactie-effecten				
	B	SE	z	p-waarde
(Intercept)	3.127	0.656	4.764	0.000
Korting 49% : correct vooringevuld	-1.095	0.997	-1.098	0.272
Korting 10% : correct vooringevuld	-1.273	0.999	-1.275	0.202
Korting 26% : correct vooringevuld	-0.544	1.055	-0.515	0.606
Korting 49% : te hoog vooringevuld	-0.015	0.746	-0.020	0.984
Korting 10% : te hoog vooringevuld	0.002	0.758	0.003	0.998
Korting 26% : te hoog vooringevuld	0.378	0.747	0.506	0.613
Korting 49% : te laag vooringevuld	1.196	0.672	1.780	0.075
Korting 10% : te laag vooringevuld	1.045	0.673	1.553	0.120
Korting 26% : te laag vooringevuld	1.415	0.668	2.118	0.034 *

Noot. Bij de kortingscondities was de 'geen korting'-conditie de referentiecategorie. Voor de vooringevulde condities was de 'niet vooringevuld'-conditie de referentiecategorie.

Tabel B2. Main en interactie-effecten als uitkomsten van de multilevel model-analyse van Experiment 2, met 3 kortingscondities (geen korting, probabilistische 26% korting, systematische 26% korting) en 4 vooringevulde condities (belastingbedrag correct, te hoog, te laag of niet vooringevuld).

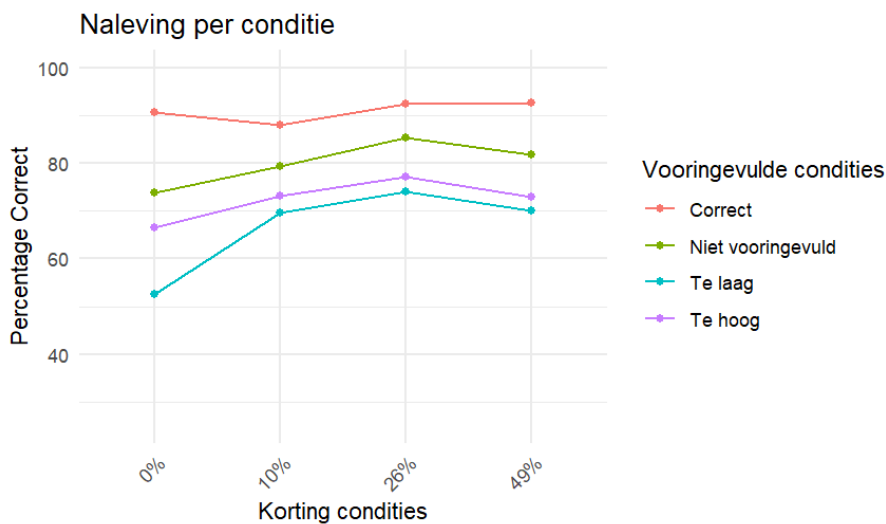
Simple Main Effecten				
	B	SE	z	p-waarde
(Intercept)	2.150	0.633	3.395	0.001 ***
Geen korting – probabilistische korting	1.230	0.960	1.281	0.200
Geen korting – systematische korting	0.043	0.878	0.049	0.961
Niet vooringevuld – correct vooringevuld	2.701	0.384	7.026	0.000 ***
Niet vooringevuld – te hoog vooringevuld	-0.499	0.277	-1.800	0.072
Niet vooringevuld – te laag vooringevuld	-1.674	0.300	-5.588	0.000 ***
Interactie-effecten				
	B	SE	z	p-waarde
(Intercept)	2.137	0.571	3.745	0.000 ***
Probabilistische korting: correct vooringevuld	0.537	0.614	0.874	0.382
Systematische korting: correct vooringevuld	-0.181	0.568	-0.319	0.750
Probabilistische korting: te hoog vooringevuld	-0.037	0.625	-0.059	0.953
Systematische korting: te hoog vooringevuld	-0.633	0.613	-1.032	0.302
Probabilistische korting: te laag vooringevuld	1.504	0.707	2.126	0.033 *
Systematische korting: te laag vooringevuld	1.009	0.680	1.484	0.138

Noot. Bij de kortingscondities was de 'geen korting'-conditie de referentiecategorie. Voor de vooringevulde condities was de 'niet vooringevuld'-conditie de referentiecategorie.

Grafieken belastingcompliance per conditie

Om de resultaten van de multilevel model-analyses te interpreteren, zijn onderstaande grafieken (Figuur B1-B2) gebruikt om het percentage correct ingevulde aangiftes per conditie in te zien. In de grafieken is te zien dat de kortingen het meest effectief waren in de te laag voorgevulde conditie, hetgeen onze hypothese ondersteunt.

Figuur B1. Percentage correct ingevulde aangiftes in Experiment 1, per 4 kortingsconditie (0%, 10%, 26% en 49% korting), en 4 voorgevulde condities (belastingbedrag correct, te hoog, te laag of niet voorgevuld).

Figuur B2. Percentage correct ingevulde aangiftes in Experiment 2, per 3 kortingscondities (geen korting, probabilistische 26% korting, systematische 26% korting) en 4 voorgevulde condities (belastingbedrag correct, te hoog, te laag of niet voorgevuld).

